

Norsk Numismatisk Tidsskrift

Nr. 2 - 2014

NNF-Nytt

-Intervjuet: Carl Henrik Størmer

-Nystedfunnet og de norske "Mysteriekroner"

-Litteratur: Flere bøker om middelaldermynt.

Norsk Numismatisk Tidsskrift

The Norwegian Numismatic Journal

ISSN 1894-2237

Redaksjonens adresse:

Norsk Numismatisk Tidsskrift, Trosterudveien 3 b, 0778 Oslo

Alle innlegg sendes: nfnfnytt@gmail.com

Foreningens hjemmeside: www.norsknum.org

Redaksjon/Editorial Committee:

Olav E. Klingenberg, redaktør/editor

Vidar Kristensen, Gunnar Thesen, Henrik Sønsteby

Faste bidragsytere:

Markus Lømo, Jan Fredrik Arnesen

Korrektur: Tor Kristian Tveter

Norsk Numismatisk Forenings Styre:

Formann: Carl Henrik Størmer, Asgerds vei 20, 1450 Nesoddtangen

Varaformann: Gunnar Thesen, Oslo

Kasserer: Aril Moen Pedersen, Oslo

Materialforvalter: Arne Riise, Drammen

Medlemsregister: Per Olav Engeseth, Nittedal

Sekretær: Christian Pedersen, Oslo

Redaktør: Olav E. Klingenberg, Oslo

Medlemskap: Arne Riise, Prins Oscarsgt 33, 3011 Drammen

Bankkonto (også for auksjoner): 0533 06 13752

NNFs oragnisasjonnummer: 912 107 841

Forhåndsbud til NNFs auksjoner(kun medlemmer): gunnar@oslomyntgalleri.no

Alle innlegg må leveres pr. e-post eller cd.rom i Word-format (1997 eller senere). Illustrasjoner sendes separat i .jpg-format. Bilder av mynt helst med hvit bakgrunn. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte, endre eller avvise innlegg i tråd med redaktørplakaten.

Forside/Front page:

Noble fra Edvard III 1327-1377. Handelsmynt for de store transaksjoner. Se s.32 ff. En slik mynt er forøvrig nylig funnet i Bamble i Telemark.

Bladet er det 104. nummer av Norsk Numismatisk Tidsskrift

Innhold/Contents side

Leder	3
Siden sist	5
Intervjuet:	
Carl Henrik Størmer	11
Norske mynter	16
Utenlandsk mynt	26
Litteratur	34
Nytt fra NNF	36
Auksjonslister	39
Våre annonsører:	
Numisma Mynthandel	side 7
Roschberg Mynthandel	side 9
Mynt & Seddel	side 10
Riibe Mynthandel	side 25
Künker	side 38
Bruun Rasmussen	side 43
Oslo Myntgalleri	siste side

SOMMERMØTET

Blir den 10 juni på Cafe Celsius,
Christiania torv i Oslo.
Rabattert pris på god mat,
dessuten quiz og mange
godbiter på auksjon.
Påmelding på maimøtet eller
direkte til: gunnar@oslomyntgalleri.no

ER DU FORNØYD MED BLADET?

Det håper jeg, selvom vi alltid kan bli bedre. Har du forslag til forbedringer: skriv!

Men er du du rimelig fornøyd, og har glede av det vi skriver, kjenner du kanskje noen samlere som ikke får bladet. I dag må du være medlem for å få det, og noen kvier seg kanskje for å melde seg inn i enda en forening. I fjor gikk vi ut til noen foreninger, med forslag om "kollektivabonnement": foreningen kunne abonnere på 10 eller flere blader til rabattert pris, mot selv å distribuere bladet til sine medlemmer. Responsen var lav, men tilbudet står ved lag. Flere medlemmer/abonnenter betyr bedre økonomi – som kan gi et bedre blad, mer farger – kort sagt mer.

Verv en samlervenn og bidar til at bladet blir bedre.

RED

**GRASROTANDEL
TIL NNF?**

Nå kan du gi "grasrotandel" til NNF når du tipper, spiller Lotto eller annet spill hos Norsk Tipping. Det du trenger er å registrere NNFs organisasjonsnummer sammen med ditt spillerkort eller online spiller-ID. Nummeret er: Org.nr. 912 107 841

KJELL ANDERSEN TAKKER AV

Kjell Andersen

Før generalforsamlingen i februar meldte Kjell at han ikke lenger ville stå som formann, han syntes tiden var moden.

Kjell Andersen har en lang tjeneste bak seg, selv om han "bare" har vært formann de siste 8 år. Men lenge før den tid har han vært foreningens revisor, foruten støttespiller for foreningen i juridiske og organisatoriske spørsmål. Før han kom til oss som formann, var han mange år i Oslo Numismatiske Forenings styre, også der som formann – han er faktisk den eneste som har vært formann i såvel ONF som NNF!

Jeg vil likevel fremheve hans meget vellykkede innsats, gjennom forhandlinger og lobbyvirksomhet for å få omsetning av mynter (og sedler) fritatt for merverdiavgift i 1983. I 1997 dukket så spøkelset opp igjen, Finansdepartementet ville gjeninnføre moms på mynt, i forbindelse med revisjon av momsreglene for antikviteter. Nok en

gang klarte Kjell å overbevise myndighetene om det ukloke i en slik beslutning.

Høsten 2001 skulle det utarbeides nye forskrifter med forbud mot eksport av kulturminner, som også ville omfatte forbud mot eksport av mynt eldre enn 100 år uten forhåndstillatelse. Nok engang var Kjell i ilden og ytet en betydelig innsats – selv om mynter er kulturhistorie trenger man ikke hele opplaget for å minnes den enkelte mynt.

For 8 år siden var Kjell formann i valgkomiteen, og skulle finne en ny leder for foreningen etter Sven Sønsteby. Sven hadde stått i en mannsalder og ingen var villige til å trække i hans fotspor. Kjell som kjente foreningen godt, forsto at han måtte gå med på å påta seg vervet. Iallfall for en stund. Det ble åtte år. I denne tiden har han ledet NNF på en utmerket måte, med diplomatisk sans, vennlighet og godt humør. Han har vært en populær formann og nyter stor respekt, og særlig verdsatt hos våre "menige" medlemmer har vært hans foredrag og ellers gode råd om hvorledes man skal deklareere mynter og tilsvarende samlerobjekter i selvangivelsen.

Nå som han trekker seg tilbake, vil jeg på vegne av medlemmene få uttrykke en stor takk for Kjells arbeid for norsk numismatikk og NNF gjennom en mannsalder – og fra styrekollegers side for et inspirerende samarbeid.

Carl Henrik Størmer

BRITA MALMER IN MEMORIAM

En av de virkelig store innenfor skandinavisk numismatikk gikk bort i 2013, nær 88 år gammel. Hun begynte som arkeolog, men styrte tidlig mot numismatikken med doktoravhandlingen om "Nordisk Mynt före år 1000" i 1966. Her hevdet hun blasfemisk at de tidligste svenske myntene neppe var slått i Birka (nær Stockholm) men i Syd-Danmark, muligvis Hedeby. Det hindret ikke at hun ble leder for det Kungliga Myntkabinett i 1971 – og at hun fra 1979 fikk et eget professorat i numismatikk, som hun hadde inntil sin avgang i 1992.

Hun har i sin karriere stått bak en rekke store projekter, bl.a. det såkalte CNS- projekt: Korpus over mynter fra 800 til 1000-tallet, funnet i Sverige. Så langt er det utkommet ni bind, hvorav hele fire fra Gotland. Et tilsvarende prosjekt er "Landskapsinventeringen" en oversikt over myntfunn opp til 1800-tallet, så langt i 11 bind, og langt fra ferdig.

For egen del har hun fordypet seg i bl.a. senmiddelalderske penninger, særlig kronede brakteater, samt en omfattende stempelstudie over de eldste myntene fra Sig-tuna, for ikke å glemme "Anglo-Scandinavian Coinage 995-1020". Denne studien skulle følges opp av skandinavisk utmyntning som ikkeangelsaksisk forbilde, men denne rakk hun ikke å fullføre. Nevnes må også første bind av Svensk Mynthistorien, utgitt av

Myntkabinettet i Stockholm i 2010, omfattende perioden 995-1030, og nær sagt selvfølgelig – ført i pennen av Brita Malmer. Her gjennomførte hun en "popularisering" (i ordets beste forstand) av sine mer dyptpløyende vitenskapelige verk.

I nesten et halvt århundre har Brita Malmer vært en ruvende skikkelse i skandinavisk numismatikk. I Norge fikk hun kanskje en litt skjev "berømmelse" da hun ganske kontant av slo forspørselen om å avgi én av Olav Tryggvasson penningene til Norge.

Om det var et uttrykk for at hun mente at mynten ikke hadde noe med Norge å gjøre vites ikke, hun bare argumenterte kort og konsist for at de som var i Sverige burde forbli der.

Norske forskere og numismatikere med interesse for vikingtid og middelalder har hatt, og vil fortsatt ha stor glede av Malmers arbeider.

Olav E. Klingenberg

NATIONALMUSEET I KØBENHAVN: Utstilling av årets skattefunn – Danefæ.

Nationalmuseet i København er et aktivt foretak. Mange kjenner dets fantastiske myntsamling, men de har meget mer. Av interesse for vår kategori samlere er antagelig utstillingen av "Danefæ", funn fra jordens muld.

Den skifter årlig, og 31. januar i år

presenterte man objekter som enter er funnet eller ferdigbehandlet i 2013. Her er romerske mynter funnet på Lolland, men ellers vikingtidsfunn med mynter og brudesølv, endog en gullskatt fra Randers. Ellers er det forkullete matrester fra steinalderen (noen glemte å slå av "komfyren" for 5500 år siden og maten brant seg fast i leirkaret) en øks av jade(!) med meget mere. En stor del av disse funnene skriver seg fra amatører med detektor. En ting er at Nationalmuseet betaler pent for funn, men det må også være en stimulans for detektorfolket at de mest interessante funnene blir presentert på egen utstilling. Kanskje en ide for vårt eget Kulturhistorisk museum?

TYSKLAND HEVER MOMS PÅ MYNT

Med virkning fra 1. Januar hever Tyskland momsen på samlermynt (-sedler) fra 7% til 19% - en følbare økning må vi tro. Dette er da ikke bare på salæret, men på salgsummen for hele mynten, inklusive salær. Er salæret 20% og du får tilslaget på 100, må du ut med til sammen 142,8 – hvis du bor i Tyskland!

Er du norsk byder, slipper du med 120 – og det er ingen mva ved import til Norge.

Innbyggere i andre EU-land må finne seg i den lokale momsen.

Hva vil dette bety i praksis?

Prispress, kjøpere er bare villig til

å betale x, og det vil holde prisene nede? Umulig å vite. Men om vi får et prispress nedover vil undertegnede tro at det primært vil gjelde "ordinære" mynter, de spesielle vil koste det de må, for dem som "må ha" dem.

For oss i Norge er det kanskje en fordel? Når vi konkurrerer med samlere bosatt i EU, og vet at vi slipper påslaget på 19% har vi "råd til" å høyne budene våre tilsvarende.

Noe som vel også må avklares er om auksjonshusene vil godta at du er i salen (eller har en representant der) men ber om at mynten sendes som eksport til Norge (alternativet er vel å be om momsrefusjon ved utreise – så det burde vel gå?)
OEK

Myntfunn i skandinaviske kirker: EUROPEAN ASSOCIATION OF ARCHAEOLOGISTS Istanbul 10-14 september 2014.

På denne kongressen vil man fokusere på Kirkefunn, med tematittel: "Nye perspektiver på arkeologiske funn i Skandinaviske kirker". Dette er en del av et større prosjekt: "Religion and Money, Economy of Salvation in the Middle Ages", hvor vi finner noen for oss kjente navn som Håkon Ingvaldsen og Svein H. Gullbekk blant foregangsfigurene. Som ledd i forberedelsene til Istanbul holdes det seminarer her i Oslo nå i mai, senere i Visby på Gotland.

Auksjon
hver fredag på
www.auction.no

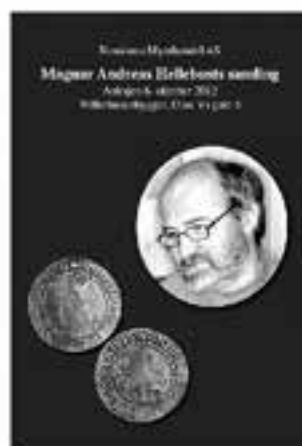

Lave salær
Konkurransedyktige betingelser
Alltid hurtig oppgjør

Numisma Mynthandel AS

Kjøp - salg - auksjon

www.numisma.no

Personlige auksjonskataloger er den beste
måten å selge myntsamlingen din på!

NUMISMA *Numisma Mynthandel*

Kongensgate 16 - 0153 Oslo
Telefon: 22 33 19 49 - mail@numisma.no
www.numisma.no - www.auction.no

Nobel for salg

ORIGINAL FREDSPRIS-MEDALJE PÅ AUKSJON

På Stack & Bowers auksjon 26. mars d.å. ble en original fredspris-medalje omsatt for \$950.000 – ca 5,8 mill NOK. Medaljen hadde i sin tid blitt tildelt argentineren Savendra Lamas (1878-1959), som fikk prisen i 1936 for å ha meglet i en konflikt mellom Paraguay og Bolivia.

Arvingene hadde i sin tid solgt medaljen til gullpris. Det er for øvrig kun kjent to andre salg av disse originale medaljene som er modellert av Gustav Vigeland.

RUBELEN FÅR EGET SYMBOL

President Putin har lenge ønsket seg at rubelen får sitt eget symbol slik som dollar og pund. Nå har forskjellige forslag vært lagt ut til av-

stemning siden november 2013 og nå i februar 2014 synes det klart at det blir som det ovenstående.

"P" er russisk (kyrillisk skrift) for "R" og således lettere forståelig enn

dollarens "S" og pundets "L". Den vannrette streken skal symbolisere stabilitet. Hvilken praktisk bruk symbolet vil få gjenstår å se – den internasjonale forkortelsen vil fortsatt være RUB.

"Den tunge bagasjen" UTSTILLING KULTUR- HISTORISK MUSEUM 8. mai 2014 – 31. de- sember 2015

Denne utstillingen handler primært om gullstransporten i 1940, der Norges Banks gullbeholdning (en stor del mynter fra bl.a. Oscar II) ad omstendelige og til dels fantasifulle veier ble brakt i sikkerhet i England. Men utstillingen ser også på bankens gullbeholdning fra 1872 til 2003, med vekt på gullstandarden i norsk pengepolitikk. Gulltransporten er kanskje vel kjent hos den eldre garde av numismatikere, men for dagens unge og yngre mennesker kan det være viktig å friske opp minnet om en særdeles spesiell "smuglertur". "Den tunge bagasjen" var kodenavn for operasjonen, og derfor et betimelig navn på utstillingen.

Roschberg Mynthandel AS

KJØP - SALG - AUKSJONER

- Vi tar inn enkeltobjekter eller hele samlinger til auksjon
- Mynter, medaljer og sedler
- Vi har lave salærer, gode bilder, bra priser og *alltid raskt oppgjør!*

Kval. 0. Solgt: kr. 13.000

Kval.0. Solgt: kr. 12.500

Kval. 0. Solgt: kr 21.500

Kval 1/1+. Solgt kr. 20.000

VI KAN ÅRGANGSMYNT!

ROSCHBERG MYNTHANDEL AS

Løkkeveien 1 (mellom USAs ambassade og Handelsbygningen)
Postboks 2432 Solli , 0201 Oslo • www.roschberg.no • Tlf. 22 55 44 00

MYNTER, SEDLER, REKVISITA OG KATALOGER

Mynt & Seddel

Besøk vår internettbutikk www.myntogseddel.no
eller www.coins-and-banknotes.com

Hos oss finner du et
godt utvalg av norske
og utenlandske mynter
og sedler, myntbrev,
rekvisita og kataloger.

VI KJØPER OGSÅ!

Kontakt oss på tlf. +47 55 93 46 00, fax +47 55 93 46 01

E-mail: admin@myntogseddel.no

Mynt & Seddel

BERGENS MYNT OG SEDDELFORRETNING AS
Lyderhornsvæien 291, 5171 Laddeåfjord (Bergen), Norge

MØTE MED CARL HENRIK STØRMER

Olav E. Klingenberg (tekst og foto)

Carl Henrik Størmø.

Motorisert, boklærd numismatiker.

Carl Henrik er NNFs nyvalgte formann. Vi møtes på hans hjemmestue, forretningen "Automobilia" en ganske nerdete bokhandel på Uranienborg i Oslo. Her finner du bøker du må langt ut på internettet for å finne, og kanskje ikke engang der. Mest om biler, gamle biler, nye biler – og motorsykler, ja egentlig alt som beveger seg med en eller annen form for motor. Legg så til militærhistorie, fra antikken til i dag – og du har en ide om utvalget. Men, det er ingen bøker om mynter,

det er nok flere som er interessert i motor og krig enn mynter.

Vi sitter inneklemt med bøker foran og bak og på begge sider i butikken han driver sammen med kona Lilleva og svigersønnen, og på bordet foran oss ligger medbrakte bøker om mynt som definitivt er antikvariske. Carl Henrik av årgang 1942 kan ikke betegnes som antikvarisk, men han godtar tittelen veteran.

Jeg begynte vel bevisst som myntsamler som 10-11 åring, og selv om jeg som gutter flest samlet "det jeg kom over" – så ble jeg tidlig fascinert av antikk mynt – at det gikk an å få tak i noe som var 2000 år gam-

Vinner av Kvitt&Dobbelt 1961

melt! Og så måtte jeg jo lese om de som laget dem, historien bak...

Nysgjerrigheten bidro til at Carl Henrik ble alt annet enn en mønsterelev på skolen, han skulket for å gå på Deichmann og UB, "det ble jo et dilemma for læreren, vanskelig å reagere på en som søker kunnskap."

Ordsmennesket Carl Henrik kom også tidlig til syne.

Den gang laget de fyrstikk-esker i tre. Jeg laget "myntskap" ved å lime eskene sammen. Neppes verdens beste oppbevaringsmetode, men her hadde hver keiser sin skuff og det holdt for meg.

Carl Henrik har en rekord, han var i mange tiår den som var yngst når han ble medlem i NNF. Her hadde man en 18 års grense for medlemskap, det hadde sammenheng med auksjonene, mindreårige kan ikke avgi lovlig bud.

Jeg hadde en morfar som samlet mynt og tidlig viste meg vei til kunnskap, men den som var min virkelige mentor var Halvdan Rui, junior – gravør og den gang nestformann i NNF. Han syntes nok det var morsomt med en så nysgjerrig gutt. Han hadde et spennende verksted, med de rareste maskiner – og jeg fikk lov til å operere dem! I 1956, som snart 14 år gammel, innvilget styret i NNF dispensasjon fra 18 års regelen. Det var særdeles uvanlig, jeg kan ikke huske mer enn et par tilfelle før regelen ble opphevet.

Men auksjonene?

Intet problem, det var bare å si fra til Rui hva jeg ville ha og hvor høyt jeg

kunne gå – og så bød han for meg.

Og det hadde du penger til?

Jada. Jeg hadde sykkel, og ble sykkelbud for en blomsterforretning. 75 øre pr. bukett. Det høres ikke meget ut, men du kunne få fine mynter for et par kroner, ja – jeg husker jeg fikk 3 flotte mynter av Crispus for kr. 12, godt kjøp! Crispus, halvbror av Konstantin den store, utnevnt til Cæsar ("visekeiser") av Konstantin i 317, og avlivet av samme Konstantin i 326 for "umoralsk" oppførsel, er nok en av de mer obskure personer i romersk historie.

Crispus er vel ikke akkurat en keiser man begynner med hvis man samler "romersk"?

Nei, men jeg var – og er – fascinert av det sene romerriket, soldatkeiserne, hovedstaden som flyttes til Konstantinopel, ja hele tyngdepunktet i romerriket flyttes østover. Forfallet, "Barbarene" (som ikke var så barbariske likevel) som inntar vestriket.

Her plukker han frem den eneste mynten han har tatt med seg til møtet, av Zenobia – opprørsdamen i Syria, som løsrev sitt eget rike,

Zenobia av Palmyra

Palmyra i 267. På det største omfattet det Egypt, Palestina og deler av Lilleasia. Hun ble slått av Aurelian, som lot henne vise frem i triumftog i Roma, men lot henne leve som pensjonist i en villa ved Tibur. Uvanlig, opprørere (som det var en del av) ble normalt avlivet på spektakulære måter. Mynten, en antoninian er ikke vanlig.

Det er jo drama som dette som gjør tiden spennende. Selv "gode" keisere varte bare noen få år – og opprørskeiserne, usurpatorer som de het når de ikke lyktes, måtte så å si ta kronen – eller rettere diademmet – i egen hånd. De satt på utposter for å forsvare rikets grenser og følte seg sviktet og glemt av Roma, mens uvennlige folkeslag trengte seg på i øst, nord og vest, særlig i vest hvor germanere og gotere var på vandring. I øst hadde man parterriket som buffer mot nomadiske folkeslag, men de var sultne på land perserne og. Delingen var ellers et nødvendig tiltak. Østen – dvs Lilleasia og indre Middelhavskyst for øvrig – var den rike del av romerriket. I dag ville vi vel ha sagt at vestriket ikke var "bærekraftig". Justinian prøvde riktignok å vinne Vesten tilbake til folden og lyktes delvis. Men det ble som å trække ned gress, det reiser seg når du ikke står på det lenger.

Justinian ja – du har også beveget deg inn på byzantisk mynt?

Det vi kaller Bysants var en fortsettelse av romerriket. Bysantinerne visste ikke at de skulle bli kalt det flere hundreår senere. De oppfattet

seg som romere – "romaion". Også numismatisk har vi lagt inn et kunstig skille, med Anastasius' myntreform (kobbermynt, solidus'ene ble ikke endret med Anastasius). Det er full kontinuitet fra delingen i 395 til Konstantinopels fall i 1453. Men siden "alle" kaller mynt etter Anastasius for "byzantisk" så må jo jeg gjøre det også. Men det er gæ'ernnt! Bysantisk mynt er for øvrig vanskeligere...

Vanskeligere?

I forhold til annen romersk mynt – ja. Det er jo nesten ikke skrevet noe om det, mens du lett kan fylle en hel bokhylle med bøker om romersk mynt, hadde vi lenge bare én – 1 – bok : I.I. Tolstoï, som beskrev den meget omfattende samlingen i St. Petersburg. Jo da – vi fikk David Sears bok på 80-tallet, men den er for tynn. Men det er blitt bedre nå, det har kommet en flerbindsserie fra Dumbarton Oaks (Centre of Byzantine Studies, Washington DC), den er blitt for byzantisk mynt det RIC er for keisertidsmynt.

Det er vel egentlig naturlig at bokhandler Størmer er opptatt av litteratur. Carl Henrik har tatt med seg noen klenodier, første bind av Henry Cohens 8-binds verk om romersk mynt, J.Y Akermans "Roman Coins", begge med sirlige tegninger. De i Akermans bok var endog så gode at de ble brukt i stedet for fotografier i Spink/Seabys bok om romersk mynt – det som senere skulle bli Sears katalog. Med seg har han også en virkelig

To av Størmers bokskatter

skatt: Dattaris NUMI AVCG ALEXANDRINI. Det har snart i hundre år vært det ultimate oppslagsverk på romersk utmynting i Alexandria. Nå har boken blitt sjelden, men fortsatt vil den refereres når det gjelder "alexandriner". Dette er bøker Carl Henrik skaffet seg tidlig i sin myntsamlerperiode – dvs. han deler sin myntsamlerkarriere i to, og den første kulminerte på mange måter med Carl Henriks deltagelse i Kvitt eller Dobbelt i 1961. Da var 10.000 kroner mange penger, og Carl Henrik var ung. Temaet var romersk mynt (hva ellers?). Inkvisitor var nestoren i norsk numismatikk, Kolbjørn Skaare. Det holdt på å gå galt, Skaare hadde stilt et spørsmål hvor han forventet svar i metriske mål, Carl Henrik svarte med romerske mål – og det var ikke Skaare umiddelbart villig til å godta.

"Jeg ble reddet av overdommeren,

han fikk klarlagt at mitt svar, omregnet til metrisk standard var riktig – og dermed ble jeg kr. 10.000 rikere."

Ikke mange år senere giftet Carl Henrik seg med sin Lilleba, de flyttet til Nesodden og trengte penger, samlingen ble solgt – men ikke bøkene!

Dessuten hadde en annen hobby kommet inn i bildet: Gamle biler, gamle motorsykler og – lokal politikk. Carl Henrik ble formann i Veteranvognklubben, sekretær i den internasjonale organisasjon for veterankjøretøyer – og vi forstår hvorfor 70% av titlene i butikken nettopp refererer seg til "skjenelause kjøyregreier" for å sitere fra motorvognloven.

Men du fant veien tilbake?

Jada – i første halvdel av 90-tallet, bortimot 20 års pause. Interessen kom tilbake og jeg holdt meg til mitt "gamle" område, det sene romerrike

og Bysants. Jeg meldte meg også inn igjen i NNF. Dette var en litt turbulent tid i foreningen, kanskje litt "ungdomsopprør" mot noen eldre, og ganske sterke personligheter. Et resultat var at tittelen "president" ble erstattet med "formann". Sønsteby tok det pent han, selv om han følte at han var blitt degradert.

Carl Henrik ble fort involvert i styret, men hadde ingen ambisjoner ut over å være styremedlem. Han syntes han hadde gjort sitt i veteranvognmiljøet, og så litt med skepsis på tendensen med at de tillitsvalgte satt på "livstid". Til manges overraskelse trakk viseformannen seg fra sitt verv for et år siden.

Jeg ble jo viseformann nærmest som en nødløsning, og når nå Kjell trakk seg har jeg "stilt meg til rådighet" – men har ingen planer om å gå i graven som formann i NNF.

Program?

Nei, jeg tror ikke jeg vil innføre dramatiske endringer. Jeg vil prioritere bladet som jeg ser som en god medlemsservice, jeg vil vektlegge høy kvalitet på foredragene. Men, vi må også se på måter som kan gjøre oss attraktive overfor de yngre samlere vi vet er der, men som så langt ikke har sett behov for å melde seg inn i en forening. Arbeidet som er i gang med å revidere nettsidene kan være et middel i en slik retning. Vi bør se på forholdet til andre numismatiske foreninger, styrke kontakten til myntkabinettet. Jeg gleder meg til å ta fatt sammen med det nye styret – kanskje vi kommer med et "pro-

gram" etter hvert!

Du forlot myntsporten til fordel for motorsporten i sin tid, forlater du nå motorsporten?

Neida! Jeg har tolv veteranmotor sykler hjemme. Jeg har ikke tenkt å svikte dem, og det betyr mange timer hver uke i garasjen...

Du vet – vi som samler er jo litt gærne – og da er vi gjerne gærne på flere felt.

NESTE NUMMER kommer i august!

Her vil du finne en artikkel om **Frygisk lue – som frihetssymbol på mynt, seddel (og riksvåpen).**

Kjetil Kvist skriver om **H.R. Bruuns Nordkapp-medaljer.**

Mathias Engel forteller om privatutmyntede **gullmark i Nürnberg**

Vi har **referat fra OMGs 4. Auksjon,**

Og meget mer...

Frygisk lue på revolusjonær mynt.

Nystedfundet fra 1868 og norske mysteriekroner

Af Michael Märcher & Sven Aagaard

562b

547a

521-2b

Indledning

Denne artikel søger at opfylde det dobbelte formål 1) at præsentere primært de norske mønter i det store, spektakulære danske falskmøntnerfund fra Nysted¹ og 2) at redegøre for kendte norske såkaldte mysteriekroner, som også optræder i skatten.

Nystedfundet

I 1868 fandt arbejdsmand Hans Olsen under gravning af en dræningsgrøft i en tørvemose en møntskat bestående af mindst 1.166 falske mønter. Tørvemosen lå på Nysted Klostermark, øst for Nysted på den danske ø Lolland. Mønterne lå begravet ca. 20-25 cm under jordoverfladen og fordelte sig på tre, let adskilte grupper. Møn-

terne havde tydeligvis været rullet sammen i en form for tekstil, som dog ikke var bevaret.

Mønterne var simple afstøbninger af danske og norske kroner samt af seks forskellige udenlandske dalere fra tidsrummet 1594-1725. Da forfalskningen må antages at være sket inden for et begrænset tidsrum, må produktionstidspunktet for de falske mønter således tidligst være 1725.

Nogle mønter blev foræret til lokale folk, så kun 1.164 eksemplarer blev i henhold til lovgivningen indleveret til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling til danefævvurdering. Efterfølgende blev mønterne analyseret af stadsguardejnen, der vurderede, at de bestod af tin med et mindre indhold af zink og bly.

¹Se den oprindelige fremlæggelse inkl. illustrationer af mønterne: Michael Märcher & Sven Aagaard: A hoard of counterfeit Crown / taler sized coins, *The Numismatic Chronicle* 2013 173, 434-435, pl. 81-85. Findes også tilgængelig på <http://www.danskmoent.dk/artikler/mm2013nysted.htm> (besøgt 26/2-2014).

Møntsamlingen registrerede fundet (FP 297) og beholdt ét eksemplar af hver af de 28 forskellige mønttyper, som skatten indeholdt (se nedenstående oversigt).

Resten af mønterne samt en danefægødtgørelse på 2 rigsdaler (det blev ikke til mere, da der ikke var ædelmetal i mønterne) blev sendt til finderen.² I 1900 blev yderligere to mønter indsendt til Møntsamlingen, men de blev begge returneret (FP 7893).

Det er således uvist, hvor mange mønter skatten oprindeligt indeholdt. På grund af den ældre og mindre præcise typologiske registrering er det ydermere uklart, om skatten oprindeligt indeholdt flere end 28 forskellige mønter, når også stempelforskelle inddrages.

De falske mønter er støbt i forme skabt fra ægte mønter, og er generelt markant undervægtige i forhold til oplæggene. Ud fra en samlet betragtning er de således ikke særlig overbevisende falske mønter i uædelt metal.

De falske mønter er ikke kendt fra andre kilder, så det er uvist, om falskmøntneren opgav sit forehavende, eller om falske "Nysted-mønter" rent faktisk blev sat i omløb.

Fundliste

Oplysningerne om vægt, stempelstilling og eventuel stempelkobling er baseret på de 28 bevarede eksemplarer i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Nogen norske kroner er illustrerede på side 19.

Danmark-Norge

Frederik III (1648–70)

1-7. Krone, 1653, København (Aagaard 2004⁴, s. 92, nr. T28 og s. 183, kobling 53-68/53-7). 18.48 gr., kl. 6.

8-22. Krone, 1659, København (Aagaard 2004, s. 99, nr. 71). 18.46 gr., kl. 5.

23-46. Krone, 1659, Glückstadt (Hede 1978⁵, s. 57, nr. 153; Aagaard upubliceret stempelstudie, kobling 59-53/59-6). 23.05 gr., kl. 7.

47-73. Krone, 1668, København (Aagaard 2004, s. 106 og 159, nr. 105.11 og kobling 68-GK2/68-GK8). 16.11 gr., kl. 9.

74-145. Krone, 1669, København (Aagaard 2004, s. 108 og 162, nr. 114.2 og kobling 68-GK21/69-GK1). 17.79 gr., kl. 9.

Christian V (1670–99)

146-275. Krone, 1681, København (Aagaard 1998⁶, s. 73, T28, kobling 81-1/81-1). 17.11 gr., kl. 12.

276-281. Krone, 1682, København (Aagaard 1998, s. 74, T29, kobling 82-8/82-5). 17.66 gr., kl. 9.

²Fire mønter, som muligvis stammer fra skatten, er (1989) i Herlufsholmsamlingen på Sjælland. Det drejer sig om henholdsvis to danske kroner 1659 og 1691, en Utrecht taler 1620 samt en taler fra August II af Braunschweig, formentlig fra 1632.

³En dansk krone 1669 og en taler fra Böhmen 1621.

⁴Sven Aagaard: *Frederik III Kronemønt København 1651–1670*, København 2004.

⁵Holger Hede 1978: *Danmarks og Norges mønter 1541–1814–1977*, 3. rev. udg., København 1978.

⁶Sven Aagaard: *Beskrivelse af Christian V's københavnske kronemønt 1671–92*, *Numismatisk Rapport*, nr. 21, 1998, 55–103.

282-284. Krone, 1684, København (Aagaard 1998, s. 76, T36, kobling 84-6/84-9). 17.85 gr., kl. 6-7.

285-309. Krone, 1686, København. (Aagaard 1998, s. 79, T42, kobling 86-4/86-6). 19.00 gr., kl. 6.

310-320. Krone, 1689, København. (Aagaard 1998, s. 80, T45, kobling 86-9/89-3). 20.89 gr., kl. 6.

321-384. Krone, 1691, København. (Aagaard 1998, s. 85, T58, kobling 91-3/91-5). 17.05 gr., kl. 6.

385-520. Krone, 1693, Glückstadt (Hede 1978, s. 70, nr. 125A; Aagaard upubliceret stempelstudie, isoleret kobling kendt i ca. 12 eksemplarer). 22.30 gr., kl. 12.

521-544. Krone, 1670, Oslo (Hede 1978, s. 128, nr. 41A). Skatten indeholdt to typer af den norske krone 1670.

Nr. 1: 16.10 gr., kl. 1-2.

Nr. 2: 19.26 gr., kl. 12. Denne type er en såkaldt **mysteriekrone**, se omtalen heraf senere i artiklen.

545-546. Krone, 1671, Oslo (Hede 1978, s. 128, nr. 41A). 15.22 gr., kl. 1.

547-561. Krone, 1680, Oslo (Hede 1978, s. 128, nr. 41C). 16.79 gr., kl. 2.

562. Krone, 1682, Oslo (Hede 1978, s. 129, nr. 55). 20.39 gr., kl. 4.

563-566. Krone, 1683, Oslo (Hede 1978, s. 129, nr. 55). 18.69 gr., kl. 12.

567-577. Krone, 1687, Oslo (Hede 1978, s. 129, nr. 55). 12.24 gr., kl. 11.

578. Krone, 1687, Kongsberg (Hede

1978, s. 131, nr. 67B; Aagaard, upubliceret stempelstudie, kobling 87-2/87-12. Mønten er stempel-identisk med OMH 39/235 og Zinck II/377, ligesom et eksemplar findes i KMK). 16.68 gr., kl. c.12. 579-815. Krone, 1689, Oslo (Hede 1978, s. 129, nr. 55). 14.12 gr., kl. 1.

Frederik IV (1699-1730)

816. Krone, 1725, Kongsberg (Hede 1978, s. 133, nr. 4). 15.92 gr., kl. 5-6.

Forøvrigt var der mynter fra Overryssel, Hannover, Braunschweig, Sachsen og Østrig (nr. 817 til 1164).

Norske Mysteriekroner

Under nr. 521-544 er en mønt fra Nystedskatten beskrevet som en mysteriekrone. Navnet dækker en større gruppe af samtidige, professionelle forfalskninger, så den bevarede mønt fra Nystedskatten er reelt noget så ejendommeligt som en forfalsket falsk mønt!

Eksistensen af mysteriekroner blev opdaget i 1994 som et biprodukt af en generel stempelundersøgelse af københavnske kroner fra Frederik III, hvori der fremkom små grupper med forskellige årstal af specielt udseende mønter, som undertiden stempelkoblede med hinanden, men ikke med øvrige kroner.⁷ Det tidligste årstal var 1653, og det seneste var 1669.

En nærmere undersøgelse af disse

⁷Sven Aagaard: "Mysteriekroner" – samtidige, udenlandske kopier af københavnske kroner fra Fr.III og Chr.V., Numismatisk Rapport, nr. 17, 1994, 59-89.

521-1

521-2

545

547

562

563

Nogle falske "norske" kroner fra skatten

isolerede mønter afslørede, at de ikke kunne være fremstillet i København, da de alle var maskinprægede ved brug af låste, firkanterede prægestempler. En sådan teknik, der krævede brug af en svingpresse eller mere primitivt et slagværk, indførtes først i København i 1665, hvorfor i det mindste mønter med årstal før 1665 måtte være slået et andet sted.⁸

Valseprægning kendes dog anvendt allerede fra Frederik II, og er efterfølgende anvendt til flere grupper af københavnske mønter slået under Christian IV.⁹

Tilfældet ville, at jeg (Sven) forelagde min opdagelse for formanden for Dansk Numismatisk Forening, Preben Nielsen, som kunne oplyse, at Frederik III den 5. juni 1665 udstedte en kongelig forordning "Om Falske Mynte", der under trussel om konfiskation og strenge straffe forbød indførsel og cirkulation bl.a. af efterslåede kroner. I forordningen hedder det således, at der "udi Vore Riger oc Lande befindis nogen falske mynte iblandt de udi sidste Aaringer slagene Slette Dalere [kroner] ... som fra fremmede Steder ... bliver indført og indsnegen til Vore kiere tro Undersatters merkelige Skade oc Commericiens store Forhindring".¹⁰ Med ét stod jeg således med forklaringen på, hvad det var for nogle mystiske kroner, som min stempelundersøgelse havde afsløret

eksistensen af.

Ved efterfølgende undersøgelser viste det sig, at problemet ikke var begrænset til københavnske kroner fra Frederik III, men at også kroner fra Christiania var kopieret, ligesom det var tilfældet for kroner fra Christian V både fra København og Glückstadt. Det seneste årstal er 1679. Samlet kendes pt. 57 stempler fordelt på 28 forside- og 29 bagsidestempler anvendt til mysteriekroner. Heraf indgår nogle i koblingsforløb, hvor bl.a. et forsidestempel er anvendt for mønter med årstallet 1669 før mønter med årstallet 1667. Altså i omvendt kronologi, hvilket alene i sig selv indikerer, at der er tale om en illegal produktion. "Genbruget" af et forsidestempel fra 1672 i 1679 (se senere) er ligeledes afvigende fra et normalt produktionsforløb.

For maskinprægede kroner slået af Gotfred Krüger fra 1666-1669, hvor stempelforholdet også lå tæt omkring 1:1 er beregnet en gennemsnitlig produktion pr. stempel på 4.900 mønter.¹¹ Selvom effektiviteten ved fremstillingen af mysteriekroner – bedømt ud fra stempelkvaliteten – formentlig har været lavere end hos Gotfred Krüger, kan det samlede produktion teoretisk godt have ligget omkring 100.000 mønter, hvilket selvfølgelig har været stærkt generende for det danske møntregale.

Som det fremgår af nedenstående

⁸Sven Aagaard: *Frederik III Kronemønt København 1651-1670*, København 2004, 32.

⁹Sven Aagaard, *upubliceret undersøgelse*.

¹⁰Aagaard 1994, 63.

¹¹Aagaard 2004, 207.

stempeltegninger afviger mysteriekroner fra de ægte kroner. Stempelforskellene er dog ikke så markante, at mønterne tydeligt fremtræder som falske. Det forklarer også, hvorfor de frem til 1994 har kunnet undgå opdagelse af møntsamlere og -forskere. Navnet mysteriekroner blev valgt, fordi det i 1994 var og i øvrigt fortsat er uvist, hvor mønterne er slået og af hvem. Jeg har tidligere forslået, at de kan være fremstillet af den svenske møntmester Michael Møller efter 1659 i byen Stade i Bremen-Verden, men dette er der siden rejst tvivl om.¹² Derimod er det et faktum, at der i et kongeligt patent udstedt 20. september 1660 af Frederik III og hertug Christian Albrecht "der Müntz halber und Absetzung der Cronen" stilet til indbyggere i hertugdømmerne oplyses, at "store summer [krone-mønt] er efterpræget af egenlyttige Folk i nævnte Stæder [Lübeck og Hamburg], og vore Lande overfyldt dermed"¹³, ligesom der i en memorial fra Hamburg fra foråret 1687 omtales store mængder af nyslåede efterligninger af danske kroner med årstallene 1670 og 1672.¹⁴ Så Nordtyskland forekommer indtil videre at være det bedste bud på mysteriekroners oprindelsessted, som en aflægger af den massive

kopivirksomhed (Heckenmünze), der fandt sted netop i Nordtyskland i slutningen af 1600-tallet.

Det er uvist, hvor længe produktionen har stået på. Stilmæssigt og kvalitetsmæssigt er mysteriekroner imidlertid så forskellige, at det forekommer nærliggende at antage, at mere end et møntsted var involveret i falskmøntneriet.

Mysteriekroner kan dog ikke opfattes som traditionelle forfalskninger som eksempelvis de førnævnte støbte, uædle mønter fra Nysted, idet mysteriekronernes vægt og sølvindhold kun er en smule lavere end ægte mønter. Selvom der var en mindre fortjeneste at hente på det lavere sølvindhold, har hovedmotivet til kopieringen nok været et andet. Danske kroner var nemlig særdeles velanskrevne i omsætningen i sidste halvdel af 1600-tallet.¹⁵ Dansk kronemønt var en slags handelsmønt, der blev vel modtaget i Nordeuropa. "ja, endog, som berettes, udi Frankrig er hel begærlig for deres Værd"¹⁶, hvorfor kopieringen kan tænkes at være foretaget af en eller flere lokale møntherrer, som var kommet i miskredit pga. forringelse af egen mønt. Da de fleste udenlandske møntmarkeder ikke dagligt oplevede større mængder af ægte danske kroner, har de forfalskede mønter derfor kunnet

¹²Bengt Hemmingsson: *Københavnskroner 1651-1670*, Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 2005, 179-182, på s. 181.

¹³J. Wilcke: *Møntvæsenet under Christian IV og Frederik III i Tidsrummet 1625-1670*, København 1924, 135.

¹⁴Axel Nielsen: *Specier Kroner Kurant*, København 1907, 89.

¹⁵*Ibid.*, 36.

¹⁶*Ibid.*, 36.

passere som god mønt i omsætningen.

Det er i øvrigt også påfaldende, at den danske forordning først kom i 1665, da mysteriekroner, som nævnt, kendes med årstal tilbage til 1653. Forklaringen er muligvis, at forfalskningen (for nogle mønters vedkommende?) er sket kraftigt tidsforskuet.

At mysteriekroner er (nogenlunde) samtidige dokumenteres af deres forekomst i indtil videre to skattefund fra første halvdel af 1700-tallet. Udover den før omtalte forekomst i Nystedskatten drejer det sig om en mysteriekrone (M68-1)¹⁷, som blev fundet sammen med mange andre mønter i vraket af orlogsskibet "Dannebrog", som sprang i luften og sank under et søslag i Køge Bugt om eftermiddagen den 4. oktober 1710. Det

er uhyre sjældent med så præcis datering af en møntskat!

Af norske mysteriekroner kendes en i dag relativt almindelig forfalskning (MC69-1) af den yderst sjældne krone 1669 slået i Christiania, samt fire forskellige forfalskninger af tidlige Christiania-kroner fra Christian V dannet ved kombination af seks forskellige stempler. Alle typer har før været publiceret¹⁸, undtagen forsidestemplet anvendt til MC79-2.

For norske mysteriekroner gælder i øvrigt, at de er plane i modsætning til ægte, hammerprægede kroner fra møntstedet i Christiania, som af uafklarede årsager altid er konkave set fra bagsiden.

De fundne stempelkombinationer (se side 23 ff.), som retteligen bør opfattes som selvstændige typer, er registreret i følgende eksemplarer:

Anvendte forkortelser:

KMMS = Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet, København.

KHM = Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo.

KMK = Kungliga Myntkabinettet, Sveriges ekonomiska museum, Stockholm.

LEB = Lars Emil Bruuns hovedsamling, opbevares i Danmarks Nationalbank, København.

ABR = auktionsfirmaet Arne Bruun Rasmussen, København, fra 1988 Bruun Rasmussen.

Ahl = auktionsfirmaet Bjarne Ahlström, Stockholm

OMH = auktionsfirmaet Oslo Mynthandel, Oslo.

Utdypende informasjon og flere illustrasjoner finnes på danskmoent.dk.

¹⁷Aagaard 1994, 65.

¹⁸Sven Aagaard: *Samtidig udenlandsk (nordtysk?) kopiering af norske Christianiakroner fra Frederik III 1669 og Christian V 1670, 1672 og 1679*, i J.C. Moesgaard & P. Nielsen (red.): *Ord med mening. Festskrift til Jørgen Steen Jensen 1. november 1998*, København 1998, 117-120.

MC69-1 av

MC69-1 rv

MC70-1 av

MC70-1 rv

MC69-1: KMMS (21,38 g, 0°); KMK (21,49 g, 0°); KHM; Berlin (0°); LEB/10051(22,53 g, 180°) Hauberg/3549 (0°); Zinck III/307 (0°); Axel Ernst II/917; ABR 219/301 (0°) ABR 313/320 (0°)=> Ahl 7/949 => Ahl liste 50/1297 => Ahl liste 55/N25 => OMH 22/383 (Reff) => OMH 28/183; OMH 4/292; OMH 33/378 (0°) => Riibe 13/155 (0°); Kunsthal-len 444/56 (0°); ABR 645/683; OMH 41/333 (Kirkevoll); OMH 50/634 (0°); OMH 52/202; Thomas Høiland 127/1159 (0°); OMH 63/211 (0°); Poul Henning Knudsen 8/337 (0°) + 3 privateje. Mønten solgt på ABR 746/4095 er formentlig et falsum. MC69-1 er af Schou registreret hos Guildal, skiferdækker Ernst, Bille-Brahe og Bech, men det er uvist, om disse senere er solgt ved de angivne auktionssalg.

MC70-1: KMMS (21,99 g, 0° = Devegge/2887); KHM; LEB/10092; Oden-se Bys Museer; Ernst II/918 => OMH 52/252; AB Stockholm Auktions-
verk 6/9792; OMH 61/171 + 2 privateje.

MC72-1 av

MC72-1 rv

MC79-1 av

MC79-1 rv

MC72-1: KMMS; KHM; Lunds Universitets Historiske Museum; OMH 16/261; OMH 66/261.

MC79-1: LEB/10222.

MC79-2: Den Gamle By, Aarhus.

De 4 stemplerne ovenfor hænger sammen i en lang kæde, således at det efter **typenummeret** vises hvorfra stemplerne er hentet.

MC69-1 (MC69-1/MC69-1)

MC70-1 (MC70-1/MC70-1)

MC72-1 (MC72-1/MC72-1)

MC79-1 (MC72-1/MC79-1)

MC79-2 (MC79-1/MC79-1)

Riibe Mynthandel AS

Vi kjøper mynter, sedler og medaljer

Vi er en av Nordens sterkeste kjøpere av mynter, sedler og medaljer.

Ved innlevering til auksjon kan vi betale forskudd etter avtale.

www.riibe.no

Størst på internett med over 100.000 objekter

Hos oss finner du de sjeldneste av sedler og mynter,
enten på auksjonen eller i vårt lager.

*Vi mottar bedre mynter og sedler til våre internasjonale auksjoner
eller kjøper samlinger mot kontant betaling.*

MYNT-, GULL- OG SÖLVVARER

Dronningens gt. 46 • 7012 Trondheim • Norge

Tlf.: +47-73 87 37 37 • Fax: +47-73 87 37 40

E-mail: mynt@riibe.no • Internet: www.riibe.no

Engelsk forskning med viktige bidrag til middelalderens pengehistorie.

Tanker om to nye bøker.

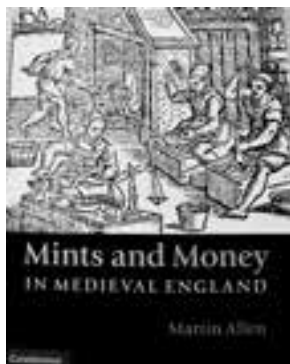
Sverre Dyrhaug

- Martin Allen, *Mints and money in medieval England*
Cambridge University Press 2012,
576 sider, hardback,
1014 NOK (Adlibris), 120 £ (Blackwell Bookshop Online)
- J. L. Bolton, *Money in the medieval English economy*
Manchester University Press 2012,
317 sider, paperback,
168 NOK (Adlibris), 20 £ (Blackwell Bookshop Online)

Engelsk middelalder er et spennende samlerområde for mange numismatikere. Ingen andre land i Europa kan oppvise myntserier som matcher de engelske pennyene, med deres høye og stabile sølvinnhold (sterling standard) som holdt seg nesten et halvt årtusen. Det er vanlig å forklare denne

kontinuiteten med tre faktorer: et stabilt engelsk eksportoverskudd basert på store inntekter fra ull og ullprodukter, en sterk kongemakt med evne og vilje til sentralstyring, og at Englands posisjon som øystat gjorde det mulig å håndheve en mer effektiv valutakontroll enn andre steder.

Det er mitt råd til alle som samler engelsk middelalder, at de ikke begrenser sitt fokus til mynttyper og mynttrekker, men også prøver å orientere seg om myntenenes rolle i samtiden. Noe av det fantastiske med engelsk middelalder er rikdommen av samtidige skriftlige kilder – som regnskaper, toll- og skattelister og andre forvaltningsdokumenter – som supplerer den kunnskap numismatikerne kan hente fra myntfunn og myntstu-

dier. Fra de engelske myntverkstedene finnes både regnskaper og rutinebeskrivelser som er unike i europeisk sammenheng. Vi kan registrere at den pengehistoriske forskningen i England stadig vinner nytt terreng. I 2012 kom det ut to monumentale verk på området som jeg herved vil anbefale. De to forfatterne, Martin Allen og Jim Bolton, supplerer hverandre på en fremragende måte. Til tross for at de stort sett dekker samme tidsperiode - fra slutten av 900-tallet til ca. 1500 - er bøkene innrettet totalt forskjellig. Mens Allen konsentrerer seg om myntverkstedene og deres lokalisering, organisering, produksjon og virksomhet, søker Bolton å tegne et fullstendig bilde av pengeøkonomien i middelalderens England og hvordan denne influerte de ulike samfunnssektorer og grupper av befolkningen.

Myntverkstedene og myntproduksjonen

Martin Allen, som er ansatt ved Fitzwilliam-museet i Cambridge. Hans nye utgivelse tar for seg forholdene i England generelt i perioden 978 – 1544. Innenfor dette lange tidsrommet skjer det dramatiske endringer i organiseringen av myntvesenet.

På 1000-tallet foregikk myntproduksjonen lokalt hos opp til 500 myntmestre (myntsmeder) over hele landet. Når systemet likevel fremsto som enhetlig, skyldtes det at alle utøverne måtte ha kongelig autorisasjon. Alle myntstem-

pler måtte hentes/kjøpes ved de kongelige stempelverkstedene, det viktigste i Tower i London. På denne måten kunne kongemakten tvinge gjennom at all mynt fikk ens størrelse og preg, samt korrekt påskrift om myntsted og myntmesters navn. En myntmester som prøvde seg med undervektig eller underlødig mynt kunne identifiseres. Straffen var døden eller, i beste fall, en avkuttet arm. Den samlede produksjonen hadde stort omfang - ja kunstig stort. Grunnen til det var de tvungne myntfornyelser (renovatio monetæ), som ble gjennomført med normalt to til tre års mellomrom. I prinsippet skulle ingen mynter ha en levetid på mer enn noen få år.

Med den **store reformatoren Henrik 2.** (1154-1189) ble det meste snudd på hodet. Han gjennomførte to grunnleggende reformer av pengevesenet i hhv. 1158 og 1180. Antallet produksjonssteder ble redusert radikalt, og ved Henriks død var det nede i ni steder. For de gjenværende myntverkstedene ble arbeidsmetoder og produksjonsutstyr strengt standardisert. Henrik avsluttet også med endelig virkning ordningen med renovatio monetæ. Svært viktig, både praktisk og prinsipielt, var det at Henrik fratok myntmestrene all rett til vekslingsvirksomhet, også kjøp og salg av rede sølv og gull. Heretter fikk de bare fungere som rene produksjonsbedrifter, alt som gjaldt pengeveksling ble et monopol for nyopprettede kongelige vekslingskontorer. Kongemakten

fikk fullt grep på denne betydelige inntektskilden. Det kongelige vekslingsmonopolet ble praktisert så strengt at det skapte problemer for vanlige yrkesutøvere som var avhengige av kontanthåndtering eller kjøp og salg av edelmetaller. Gullsmeder klaget. Viktigere på lengre sikt var det at det kongelige monopolet hindret at det utviklet seg private pengevekslere i England som kunne tilby innskudd og enkle banktjenester, slik det skjedde på kontinentet.

Et av temaene Allen gjennomgår grundig, er hvor og hvordan det ble skaffet sølv (og gull) til myntproduksjonen i England. Den engelske sølvutvinningen var større enn vi har trodd (dekket opp til 10% av nyutmyntningen). Dette rokker likevel ikke ved det generelle bildet: Hoveddelen av nytt sølv måtte anskaffes fra sølv brakt til England som ledd i utenrikshandelen. I kortform betød det nyutvunnet sølv fra tyske gruver, som ankom England i form av barrier, eller nyslåtte mynter fra neder-tyske eller nederlandske områder, særlig Köln, Flandern og Brabant. Den vanlige sølvleverandøren var en kjøpmann fra kontinentet som kom til England for å kjøpe ull, og som først oppsøkte et av de kongelige vekslingskontorene for å sikre seg sterlingmynt til handelen. Det var mange slike kjøpmenn, men deres adferd var alltid uforutsigbar. Kjøpmennene var alltid i stand til å måle tilbudene i de ulike land og byer mot hverandre og innrette sine kjøp og salg på ren spekula-

sjonsbasis. Dermed var tilgangen på sølv alltid ustabil, selv for et stort og profesjonelt myntsted som London.

Edward 1's reformer i 1279 startet en lang utvikling der myntverktstedene i stadig sterkere grad ble komplekse, byråkratiske organisasjoner. Det var nå et helt annet myntsystem som skulle driftes, med sølvmynter i flere nominaler (1, ½ og ¼ pennies), fra 1343 også supplert i stort omfang av groats (4 pennier) samt gullmynter som primært var rettet inn mot den internasjonale handelen.

Fra tidlig 1300-tall kom en rekke endringer i historiens gang som gjorde det vanskeligere å operere et nasjonalt myntvesen - både i England og andre deler av Europa. Politisk uro og krig var én ting, noe annet var begynnende vansker med uår og hungersnød, som virket dempende på all handel. På toppen av dette kom omskiftelige valutakurser, fordi mange myntsteder på kontinentet startet omfattende debasering av egen mynt (reduisert sølvinnhold). For den engelske kongemakten, som sverget til en fast og stabil myntvekt og sølvgehalt, skapte dette enorme utfordringer av kontrollmessig karakter. Problemene toppet seg når kyniske smuglere lyktes i å sende inn i den engelske økonomien store mengder av kontinentale mynter som til dels var rene imitasjoner av de engelske pengene, men med vesentlig lavere sølvinnhold.

Hvor stor var den samlede myntmasse?

Produksjonstallene ved de engelske myntverkstedene var i perioder betydelige. Mer interessant enn de løpende produksjonstallene fra myntverkstedene er likevel de beregninger pengehistorikerne gjør om størrelsen av den samlede myntmassen som til enhver til sirkulerte i landet. Allen og andre kyndige konkluderer med at det på 1240-tallet sirkulerte ca. 100 millioner pennier i England, sva- rende til 450.000 pund eller snaut

160 tonn sterling sølv. Dette må ses i relasjon til at den engelske befolkningen på denne tiden var på om lag 4 millioner, det vil si at det sirkulerte om lag 25 pennier pr. innbygger.

Det siste er et teoretisk gjennom- snittstall, i virkelighetens verden var nok det meste av myntmassen konsentrert på et fåtall av hender. Allikevel er det interessant å se hvordan denne gjennomsnittstør- relsen beveger seg over tid. Neden- for har jeg laget et lite sammendrag fra Allen og Bolton, hvor jeg har tillatt meg noen forenklinger.

Årstall	Englands myntmasse i sirkulasjon i millioner pennier	Englands befolkning i millioner (ca-tall)	Antall pennier pr. hode
ca. 1000	6	1,5 - 2	4
ca. 1100	5	1,5 - 2	3
ca. 1150	8	2	4
ca. 1200	60	3	20
1247	100	4	25
1279	140	4,5	31
1299	280	5	56
1319	500	5	100
1331	280	4,5	62
1351	160 (+ gullmynter)	3,5	45

Det er interessant å merke seg at mengden av mynt ligger på et stabilt lavt nivå frem til slutten av 1100-tallet. Da begynner en sterk vekst som fortsetter uavbrutt til 1319, da myntmassen i sirkula- sjon nådde opp i astronomiske

500 millioner pennier, eller ca. 100 pennier pr. innbygger. Mange tegn tyder på at vekstperioden i England startet ganske brått rundt 1180, kort tid etter at nytt sølv fra tyske gruver begynte å strømme inn i en europeisk økonomi som hadde vært

*Flernominalsystem fra 1279:
Penny, halfpenny og farthing*

Groat, Henrik VI, Calais 1422-1461

uttørret i flere tiår pga. sølvmangel. (Standardfremstillingen på dette området er fortsatt Peter Spufford, *The use of money in medieval Europe*, Cambridge 1988.) Vekstperioden fra 1180 til ca. 1300 blir stadig oftere omtalt av økonomihistorikere som "det trettende århundres økonomiske revolusjon". At denne perioden skiller seg ut som en veksttid, er det økende erkjennelse for i alle deler av Europa.

Penger og kreditt

Jim Bolton, som er forsker ved Queen Mary-universitetet i London, gir en inngående analyse av dette. Han påviser at sterk befolkningsvekst og urbanisering skapte ny etterspørsel etter landbruksprodukter - samtidig som folk i landdistriktene i stadig sterkere grad måtte skaffe klingende mynt for å betjene egne forpliktelser. Handelen økte på alle nivåer. For den voksende befolkningen i byene ble myntene en stadig viktigere faktor i livet, de daglige innkjøpene måtte betales i mynt. Dessuten ble de håndfaste pengene i form av mynt

i stadig større grad "supplert" av kreditt på alle nivåer i samfunnet. Kreditt ble gitt i et utall av former - fra de rene lån til ulike former for utsatt oppgjør. Kreditt innebar at man i mange situasjoner unngikk bruk av mynt, og at samfunnet på sett og vis fikk økt effekt av den pengemasse som fantes. Bolton omtaler det som en "kredittmultiplikator".

Kreditt var ikke noe nytt fenomen i høymiddelalderen, men kredittomfanget økte kraftig fra siste halvdel av 1200-tallet. Et viktig premiss for dette var økt skrive- og regnekynighet i den engelske befolkningen, som bidro til at skriftlige avtaler bredte om seg. Viktig var det også at bruken av enkle regnskaper tiltok på mange kanter - i den kongelige administrasjon, i kirken, i byene og ved de store jordegodsene. Alt bidro til at det ble enklere å utvikle sikker dokumentasjon for kreditt som ble gitt, samtidig som lovverk og rettsapparat ble styrket for å kunne behandle gjeldsinndrivelsesmer effektivt.

Jeg noterer meg med en viss forundring at de engelske lovord-

ningene som skulle sikre kreditorinteressene, i første omgang ble utformet kun for jødiske långivere. Kongemakten sørget for at det i byene ble opprettet egne arkiver til registrering av folks gjeld til disse långiverne. Ordningen ble i samtiden opplevd som et gyllent privilegium før jødene, men i virkeligheten betalte jødene en skyhøy pris, både i form av særskatter til kongemakten og økende upopularitet blant den øvrige befolkning. Det var først etter kongemaktens kollektive utvisning av alle jøder fra England i 1290 at registersystemet ble stilt til disposisjon for alle långivere, også de kristne. Bolton ser dette som et bevis på at kirkens bastante motstand mot enhver form for lån mot rente (åger), var i ferd med å miste grepet på den økonomiske politikken.

Det var i nedgangstidene på 1300-tallet, da den sirkulerende myntmassen i England falt dramatisk (jfr. tabellen), at viktigheten av kreditt i samfunnet ble særlig tydelig. Normalt skulle man forventet at en sterkt redusert myntmasse ville ført til akutt nedgang i priser og lønninger og derved tilbakefall i alle deler av økonomien. Men slik gikk det ikke. Bolton mener at omfanget av kreditt i samfunnet nå hadde nådd et nivå som gjorde at handel og økonomiske transaksjoner kunne holdes oppe med mindre klingende mynt enn tidligere. Han ser dette som et kjennetegn ved en egentlig pengeøkonomi, og mener at England hadde nådd dette stadiet rundt år 1300.

Småpengeproblemet

Til tross for kraften i det engelske pengevesenet for øvrig, var det alltid et problem å skaffe folk betalingsmidler tilpasset dagliglivets små transaksjoner. Frem til siste halvdel av 1200-tallet måtte småkjøp ordnes med pennier som var kuttet i to eller fire. En ulempe ved dette var at de oppdelte penniene hadde en tendens til å bli kuttet og klippet litt "ekstra" av folk som skaffet seg inntekter ved å selge kuttsølv. Tilliten til myntfragmentene var minimal. Kongemaktens beslutning om å innføre standardiserte, runde småmynter (halfpennies og farthings) fra 1279-80, ble derfor tatt godt imot av alle. Allikevel ble reformen en skuffelse, fordi det aldri ble produsert tilstrekkelig mange småmynter. Det grunnleggende problemet var at kostnadene ved å produsere dem langt oversteg myntenenes kjøpekraft. Denne del av myntproduksjonen gikk med direkte underskudd både for myntverkstedet og kongemakten. Og kongens vilje til å subsidiere vanlige folks pengebruk var ytterst begrenset.

Når det manglet engelsk småmynt, ble det i stedet rift om småmynter som folk brakte med fra andre deler av Europa. Det ser man av engelske strøfunn fra tidlig 1400-tall, hvor det ifølge Allen inngår en mengde debasert fransk og nederlandsk småmynt, men også et innslag av "danske sølvsterlingmynt fra 1405-20". (Antagelig Erik av Pommerns trepenninger med krone, jfr. Galster nr.4.)

Sterling som internasjonal valuta

Bruken av engelsk mynt utenfor England er et tema som - forståelig nok - ikke står i fokus verken hos Allen eller Bolton. Det er likevel en realitet at den engelske sterlingmynten gjennom flere hundre år var en favorittvaluta i den internasjonale handelen, særlig i nord-sjø- og østersjøområdene. Et sterkt vitnesbyrd om dette gir Schive/Holmboe som skriver (med sikte på situasjonen i Norge ca. 1300 – 1500) at de engelske myntene "vare de eneste som holdt seg i stadig Credit, og hvortil Kjøb og Salg jævnlig refererede sig, medens de indenlandske og andre udenlandske stadigen sank i Værdie og hyp-pigen vragedes af Sælgere".

For den engelske kongemakten var det aldri noe mål at deres mynter skulle ha et bredt geografisk bruksområde. Man prøvde med ulike tiltak å hindre at utenlandshandelen trakk for mye valuta ut av landet. Men samtidig var det ingen som bidro så sterkt til å underminere tiltakene som kongen selv. De virkelig store valutalekkasjene skjedde ved rojale pengeoverføringer til diplomati og fyrsteallianser, og ikke minst militære operasjoner utenlands. Eksempelene på slike overføringer er mange, og beløpene svimlende. Ett eksempel som nevnes av Bolton er de kongelige pengeforsendelsene til hertugen av Bretagne i perioden 1230-1234, som utgjorde ca. 7000 pund sterling pr. år – svarende til totalt 8 millioner sterlingmynt. Det

utgjorde nesten 15 prosent av den totale myntmassen i England på den tiden!

Vi bør ha dette i tankene når vi leser om nye løsfunn av sterlingmynter fra høy- og senmiddelalderen - i stigende grad også i Norge, jfr. den tiltakende interesse for bruk av metalldetektorer. Det er alltid mulig at slike mynter stammer fra direkte handel og kontakt med England, men sannsynligheten er enda større for at de skriver seg fra den engelske kongens pengeutsendelser til kontinentet. Sterlinger kunne sirkulere i markedet i flere tiår – før de en dag havnet i bakken ved en handelsplass i Norge.

Jørn Kristian Larsen:
"Norges Mynter 1814-2014",
Eget forlag. Oslo 2014.

De som kjenner Larsens nettside vil kjenne igjen bokens design. En detaljert beskrive av hver mynt, varianter og opplag. I tillegg til sirkulasjonsmynt og minnemynter er også medtatt omtale av kjente prøvemynter. Illustret, men med varierende bildekvalitet, bokens eneste skuffelse. Priser er ikke med, disse endres fort og denne boken er ment som en varig referanse – og her har samlerne to årlige kataloger.

Boken kan bestilles hos jornkr.larsen@gmail.com foruten at den finnes hos enkelte mynthandlere.

Engelske pennier 1180-1279

Engelske pennier 1180-1279

Nr. 1 og 2:

Pennier av typen short cross, utmyntet 1180-1247 under fire konger:

Henry II (1154-1189), Richard I (1189-1199), John (1199-1216) og Henry III (1216-1272).

Advers: Kongehode med skjegg og krone. På de tidligste hadde kongen scepter, senere ikke.

Omskrift: hENRICUS REX (også under Rickard og John).

Revers: Kort, dobbeltstreket kors innenfor sirkel. Omskrift med myntmesters navn + ON + myntverkstedets/byens navn.

Nr. 1 er åpenbart klippet.

Nr. 3 og 4:

Pennier av typen long cross, utmyntet 1247-1279, under to konger:

Henry III (1216-1272) og Edward I (1272-1279).

Advers: Kongehode, omtrent som på short cross, men mange detaljvarianter. Omskrift enten HENRICUS REX eller HENRICUS REX III.

Revers: Langt, dobbeltstreket kors.

De fleste, men ikke alle, har omskrift som på short cross, dvs. med myntmesters navn + ON + myntverkstedets/byens navn.

Nr. 5 og 6:

$\frac{1}{2}$ p og $\frac{1}{4}$ p, som trolig er delt ved myntverkstedet. Delingen foretatt mellom de dobbelte korsstreke.

608

Roger Svensson: "RENOVATIO MONETAE. Brakteater och myntningspolitikk i høgmedeltidens Europa", Svenska Numismatiske Foreningen. Stockholm 2012 ISBN 978-91-979427-1-3. 320 sider. Svensk tekst. Rikt illustrert. Boken utgis også av Spink, London – med engelsk tekst.

Boken gir en fyldig analyse av brakteatenes utbredelse i Europa, særlig i disses kjerneområde – de tysktalende deler. Men også brakteatenes bruk og utbredelse i de skandinaviske land diskuteres i egne kapitler. Boken er på mange m ter et tverrvitenskapelig prosjekt: Her trekkes veksler på numismatikk, arkeologi, sosialøkonomi og økonomisk historie – og statistikk. Helt i tråd med nyere forskningstrender. For norske samlere: Forfatteren mener at de norske brakteater fra 11- og 1200 tallet er den "største og ol sta g tan" mht til europeiske brakteater. Noe for våre forskere å ta tak i?

Vi kommer tilbake med en fyldigere anmeldelse.

Boken fåes gjennom Svenska

Numismatiske Foreningen (www.numismatik.se) SEK 350 (250 for medlemmer) eller Spink i London GBP 50.

Oliver Hoover: Handbook of Greek Coins: Vol. 12, Baktria and Ancient India. Classical Numismatic Group, Lancaster (USA) 2013. ISBN 7998 0 9898254 5 0

Hoovers håndbokserie, som skal komme i tretten bind, fikk et nytt tilskudd i desember i fjor. Området den dekker var den østligste del av Alexander den stores rike, nord og sør for Hindu Kush. Tidsrommet er fra Alexanders tid til første hundreår e.Kr.

Området ligger i deler av dagens Afghanistan, Turkmenistan, Uzbekistan, Tadzjikistan, Pakistan og India.

Når disse områdene tas med i en bokserie om gresk mynt, har det sin forklaring i at Baktria i noen hundre år var et gresk (dvs. Makedonsk) kongerike, som ekspanderte over Hindu Kush og ned i Indusdalen, og etter hvert som det opprinnelige Baktria ble erobret av partere og skytere – ble det det "indo-greske" kongerike som levde lengst.

Men Hoover nøyer seg ikke med de "rene" baktriske myntene, han tar med skytiske og indiske mynter som følger gresk mynttradisjon, naturlig nok fordi slike mynter oftest markedsføres som "greske", "oriental greek" eller "indo-greek" av auksjonshus og mynthandlere. Her er det likevel satt en strammere ramme enn det som ble gjort av

Mitchiner (1975) og Bopearachchi (1991) de to hovedverk om områdets utmyntning.

Mitchiner er vanskelig (og dyrt) å få tak i, Bopearachchi tilnærmet umulig (jeg har prøvd i flere år uten å lykkes). Hoovers bok må derfor sies å være særdeles velkommen hos Baktria-samlere.

Boken holder samme standard som de øvrige bøker som hittil er utkommet i serien, med den samme generelle innledning og gresk mynt, deres ikonografi, nominaler, vektor og sjeldenhet, og dernest en omfattende katalog – hvor Baktria (inklusive de baktriske besittelser sør for Hindu Kush) naturlig nok tar størst plass. Verdier er ikke angitt, men som vanlig sjelenhetsgrad. Her lå for meg en overraskelse, nesten ingen mynter fra Baktria er vanlige – "Common" – definert som flere enn 200 eksemplarer kjent. F.eks. oppgis Eukratides I's "spydkastermynt" som R2 (færre enn 25 kjent).

Baktria er et område hvor den vesentligste historiske dokumentasjon nettopp er myntene. Stort sett er de skrevne kilder fragmentarisk omtale gitt i forbindelse med nabokonflikter, og bare når disse naboene hadde et skriftspråk. (Man kjenner 46 greske "konger", men bare syv er omtalt i skriftlige kilder.) Likevel har myntene gitt grunnlag for en omfattende rekonstruert historie, som vi særlig finner hos Mitchiner. Hoover velger å se bort fra historien når man bare har mynter som dokumentasjon. Det gir for mange årstall, men lite mer. På den annen siden har man derfor fått alt ned i én bok på 390 sider. Antallet

mynter er også redusert i forhold til Mitchiner og Bopearachchi, men alle typer er med – man får tåle at man må gå til spesiallitteraturen for å finne stempelvarianter og merker fra forskjellige myntsteder.

Man har med skytiske og yuezhiske etterligninger av baktrisk mynt, sml. Keltiske imitasjoner av gresk/makedonsk mynt.

Boken er et must for Baktria-samlere, og vel også mynthandlere med antikk mynt i porteføljen. Når boken synliggjør at mer enn 90% av baktrisk mynt finnes i færre enn 200 eksemplarer, og veldig mange av disse er R(are) dvs. færre enn 60 – kan det kanskje virke prisdrivende? Når jeg nå får vite at Apollodotos den førstes bilinguale (gresk/indisk karoshi) kobbermynter bare finnes i færre enn 10 eksemplarer, føler jeg meg rimelig trygg på å få tilbake de få dollarene jeg i sin tid betalte – og vel så det.

OEK.

GULLBOK FRA GULLBEKK

Svein H. Gullbekk: *"Money that changed the World; a History of Gold Coins and gold Currencies"*, Scribendarius forlag, Oslo 2014. 196 sider, illustrert. ISBN -978-82-999453-0-1. Pris ikke kjent,

Gull har hatt en markant rolle i vestlig pengeøkonomi i mer enn 2500 år, og boken skal gi en gjennomgang av gullets funksjon fra prestisjemynt for konger og keisere, via universell handelsvaluta, til gullstandard-basert økonomi i vår nære fortid.

Referat

REFERAT FRA MØTE NR. 893 I NORSK NUMISMATISK FORENING 26. NOVEMBER 2013

Det var 25 medlemmer og 4 gjester tilstede da formannen ønsket velkommen. Dagens tema var Olav E. Klingenberg: «Notgeld – fra nød til lyst». Den store produksjonen av Notgeld har sin bakgrunn i utbruddet av 1.verdenskrig hvor statene trengte metall til krigføring. Det ble startet innveksling av metall mot papir og i perioden 1914-1922 ble det produsert ca. 41.500 forskjellige «kleingeld» (1 mark og mindre) fra ca. 8.000 utstedere.

I perioden 1918-1921 ble det produsert ca. 5.000 forskjellige «grossgeld» (mer enn 1 mark) fra ca. 600 utstedere. Produksjonen var enorm.

Til og begynne med ble sedlene produsert som sirkulasjonsobjekter, men de ble etter hvert samlerobjekter og såkalte «serienscheine» ble produsert for samlere i perioden 1918-1922. Sedlene var fargerike og flotte, de trakk penger ut av sirkulasjon og ble til og med solgt til overkurs. Sedler ble ikke bare trykket på papir. De ble trykket på lin, silke, tre, lær og sølvpapir. Det ble også laget porselelensmynter.

Sedlene ble også brukt som reklame og propaganda. Klingenberg kom her spesielt inn på sitt favorittområde – folkeavstemningen om Sønderjylland 1920-1921.

Som alltid når Klingenberg holder foredrag var det meget interessant og lærerikt og foredragsholderen mottok den sedvanlige vinflasken av formannen etter foredraget.

Den etterfølgende auksjonen innbrakte kr. 8.530,-

REFERAT FRA JULEMØTET 10. DESEMBER 2013

Julebordet ble avholdt i et pent pyntet, større lokale i 3.etg. i Håndverkeren. Totalt var det 22 medlemmer og 5 gjester tilstede. Etter først å ha mottatt en forfriskning satte vi oss til bords hvor de enkelte deltagere på forhånd hadde måttet velge mellom lutefisk, pinnekjøtt eller julepølse. Det var god stemning ved bordet med mange skåler for foreningen og myntsamling. Enkelte medlemmer hadde også tatt mynter fra egen samling som ble vist frem.

Etter maten gikk vi over til en liten auksjon som totalt innbrakte kr.22.950,-

Da auksjonen var unnagjort ble man inndelt i lag for den sedvanlige numismatiske spørrekonkurranse i regi av Kjell Ruud. Konkurransen bestod av 15 spørsmål med tre svaralternativer og det beste laget greide hederlige 13 riktige.

Etter hvert takket medlemmene for i år og ved 22-tiden forlot de siste lokalene.

REFERAT FRA NNFs GENERAL- FORSAMLING 25. FEBRUAR 2014

Det var 28 medlemmer til stede da formannen Kjell Andersen ønsket velkommen. Før vi gikk over til selve generalforsamlingen ga formannen ordet til Stein Evensen som anbefalte Rolf Sandstrøms nye bok om sin antikke myntsamling. Denne ble varmt anbefalt medlemmene og ved håndsopprekning ble det konstatert at 15 medlemmer var interessert i å kjøpe boken. Oppgaven med å skaffe bøker ble overlatt til Kjetil Kvist og Gunnar Thesen. Rune Rysstad benyttet også sjansen til å anbefale Svein H. Gullbekks nye bok «Money that changed the World».

Så gikk man over til selve Generalforsamlingen:

1. Valg av møteleder

Guttorm Egge ble enstemmig valgt

2. Valg av referent

Gunnar Thesen ble enstemmig valgt

3. Årsberetning

Årsberetningen for 2013 ble enstemmig godkjent

4. Regnskap

Kassereren, Arild Moen Pedersen gjennomgikk kommentarene til regnskapet for 2013. Olav Klingenberg kommenterte eiendeler som er oppført med kr. 1,- som også inneholder foreningens bibliotek og etterlyste en liste. Arne Riise kunne opplyse at en slik liste eksisterer. Ellers ble kassereren anmodet om å inkludere 7064 kontoen inn i sparekontoen. Guttorm Egge foreslo at punkt 810 og 820 i regnskapet, Norsk Mynt i 1000 år/Numismatikkens Hus tas inn i foreningens disposisjonsfond.

Revisor, Rune Rysstad leste så opp sin revisorerklæring. Kassereren leste så Per Lundgrens fond og Jan H. Nordbøs fond. Det ble opplyst at Lundgrens fond kun kunne utbetale ½ parten av renteinntektene til de som søker. Simensen ønsket gjerne at midler derfra kunne brukes til å bekoste fargeartikler i tidsskriftet. Det ble fra styret påpekt at selv om regnskapet viste et solid overskudd for 2013 vil det påløpe ekstra utgifter i 2014 i forbindelse med Unionsmøtet i Finland. Styret fikk fullmakt til å avsette penger til dette formålet.

5. Valg av styremedlemmer

Kjell Ruud leste valgkomiteens innstilling. Formannen, Kjell Andersen ønsket ikke å ta gjenvalg, som ny formann foreslo valgkomiteen Carl Henrik Størmer. Som nytt styremedlem i stedet for Størmer ble foreslått Olav E.

Klingenberg. Kasserer, Arild Moen Pedersen samt styremedlemmene Arne Riise og Per Olav Engeset ble foreslått gjenvalgt for 2 år.

Valgkomiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

6. Valg av revisor for ett år

Rune Rysstad ble enstemmig gjenvalgt.

7. Valgkomite

Valgkomiteens medlemmer Sverre Dyrhaug og Kjell Ruud ble enstemmig gjenvalgt for 2 år.

8. Valg av medlem til Schive-medaljekomiteen

Harald Salvesen hadde frasagt seg gjenvalg og i hans sted ble valgt Finn Erhard Johannessen for 3 år. Komiteen består da av John Christian Christiansen, Finn Erhard Johannessen og Christian J. Simensen.

9. Fastsettelse av kontingent for 2015

Styret foreslo uendret kontingent kr.500,-. Styrets forslag ble enstemmig vedtatt.

10. Eventuelle innkomne forslag

Det var ingen innkomne forslag.

Deretter ble Generalforsamlingen hevet.

Den nyvalgte formann Carl Henrik Størmer takket for tilliten og minnet tilbake på tiden da han som 14 åring i 1956 ble opptatt som medlem av Norsk Numismatisk Forening. Formannen benyttet også anledningen til å takke Kjell Andersen for innsatsen og overrakte ham en blomsterbukett. Den etterfølgende auksjon innbrakte kr.7.440,-

Auctions in Osnabrück

Holy Roman Empire
Ferdinand III., 1625 – 1637 – 1657, 10 Ducats 1640, Prague. Very rare.
Extremely fine specimen.

Imperial Roman Period
Commodus, 177 – 192, Aureus,
184/185, Rome. Extremely fine.

Kingdom of France
Henri III., 1574 – 1589, ½ Ecu d'or
1576 A, Paris. Extremely rare.
Extremely fine.

Russian Empire
Nicholas II., 1894 – 1917, 37 ½ Ruble (100 Francs) 1902, St. Petersburg.
Very rare, Extremely fine – uncirculated.

Sweden
Royal Order of the Seraphim
(Kungliga Serafimerorden),
cross of an officer of the
order, gold, enamels (inlaid
of the 19th century).

KÜNKER

Coin and Gold Trading
Auction House for Coins and Medals

Highlights of our Summer
Auctions 188 – 192:

- Important Collection of Coins and Medals of Saxony
- Extensive Collection of French Coins and Medals
- Coins and Medals of the City of Osnabrück
- Russian Coins and Medals
- Gold Coins
- Gold and Silver Coins of the German Empire
- Orders and Decorations

Interested in receiving our Auction
Catalogues? Simply contact us!

Call: +49 541 96 20 20

Fax: +49 541 96 20 222

Email: service@kuenker.de

Visit us online: www.kuenker.com

Profit from our Experience –
Consign your Coins and Medals!
More than 10,000 clients worldwide
place their trust in us. Our company's
first auction was held in 1985,
and we can look back on a positive
track record of over 180 auctions
since that time. Four times a year,
the Künker auction gallery becomes
a major rendezvous for friends of
numismatics. This is where several
thousand bidders regularly partici-
pate in our auctions.

Fritz Rudolf Künker GmbH & Co. KG
Gutenbergsstrasse 23 • 49076 Osnabrück
Germany • www.kuenker.com

Osnabrück • Berlin • Munich
Zürich • Moscow

AUKSJON N.N.F. 27. MAI 2014

1. Korinth	Æ 20 350-300 f.Kr.	Se.S. 2650	1/1+	50
2. Sinope	Æ 20 ca 150 f.Kr.	S. 3710	1/1+	50
3. Rom	Denar Septimius Severus	S. 6368	1+	300
4. -----	Antoninian Probus	S. 3364	1+	75
5. -----	Follis Constantius I	S. 3671	1/1+	100
6. Norge	2 skilling 1653	NM. 207	1/1+	150
7. -----	1 øre 1919		1+/01	50
8. -----	10 øre 1916		1+	50
9. -----	50 øre 1916		1/1+	40
10. -----	50 øre 1923 m/hull 4 stk.		VK	50
11. -----	20 kr. 1999, 10 kr. 1995, 1 krone 1997	50 øre 1996	BU	100
12. Danmark	2 skilling 1658	H. 132	1	90
13. -----	2 skilling 1668	H. 140 C	1	60
14. Sverige	1/4 øre 1656	KM. 184	1	30
15. -----	1 daler 1717 "Wett och Wappen"		1+	60
16. -----	1 daler 1718 Saturnus (nødmynt)		1/1+	60
17. -----	1/6 skilling 1832	KM. 433	1+/01	75
18. -----	2/3 skilling 1846	KM. 458	1+	70
19. -----	1 øre 1864,1870	KM. 490	1+	50
20. -----	5 øre 1873	KM. 510	1/1+	90
21. Baltikum	11 stk. småmynt		1+ til 01	80
22. -----	3 stk. myntsett		0	30
23. England	Penny Edward III 1342-51	S. 1547/48	1	100
24. -----	2 florin 1889	S. 3922	1/1+	75
25. Berg	Heller Adolf IX 1408-23		1/1+	60
26. Beskow	Pfennig 1621 kantskade	KM. 1	1+	100
27. Dorpat	Pfennig Johan II Bertkow 1473-85		1+	75
28. Magdeburg	Pfennig ? 1030-50 (sølv)	DBG 1335	1+	100
29. Trier	Pfennig Lothar von Metternich 1599-1626		1	50
30. Sicilia	Denar ca. 1200 Roger II		1-	40
31. Venezia	Denar 12-århundre		1/1+	
50				
32. China	Cash 1056-67 5 stk. best. etter Schjødt		VK	100
33. USA	1/2 dollar 1943,1947		1+/01	80
34. -----	1 dollar 1898 O		1+	125
35. -----	1 dollar 1921 D		01/0	125

Merker og polletter

36. Norge	N.S. Arbeidstjeneste 3 forsj.		VK	200
37. -----	Christiansund Dampbåtsamlag	NP.13.16	1/1-	60
38. -----	Grand Hotel 4 forskj.		VK	200
39. -----	Langaards Tobak	NP. 124.3	1+	50
40. -----	United Sardine Factories	NP. A. 8. 17,18,19	VK	60
41. -----	Concord Canning	NP. A. 17. 2,4,5	VK	60

Medaljer

42. Norge	"For Dyrenes Beskyttelse" Sølv. 45 mm	01	150
43. -----	Skyttermedalje. Premiemedalje 1901. Forgylt m/bånd	01	50
44. -----	Minnemedalje for tjeneste i H.M.K.'s garde	0	50
45. -----	Sparebankmedaljer Wergeland, Bjørnson, Nansen	0	30

Sedler

46. Norge	10 kroner 1981 B Nr. BJ 7232766, 67, 68	0	50
47. Belgia	5 fr. til 100 fr. 1913-1947 5 stk. Bl.a. 100 fr. 1913,27	VK	75
48. -----	5 fr. til 100 fr. 1943-1970 5 stk.	VK	40
49. Belgisk Congo	10 fr. til 100 fr. 1956-1959 4 stk.	VK	40
50. Tysk Østafrika	1 og 5 rupie 1915,1916, 1917 3 stk.	01 - 1	50

Bøker

51. "Collecting Ancient Greek Coins", Paul Rynearson	2009	50
52. "Morgan Dollars", Red Book	2007	50
53. "United States Papermoney"	2000	60

AUKSJON I N.N.F. 10. JUNI 2014.

1. Samos, Obol ca 490 f.Kr Løvehode/forpart av okse Bar. pl.6,5	1+	500
2. Makedonia, Tetradrakme Alexander d. Store	1/1+	1100
3. Rom, Sesterts Drusus	S. 1793 1-2	150
4. ----- Denar Trajan 98-117	S. 3139 1+	350
5. ----- Æ 28 Philip I år 6=245	Se G. imp S.3874 1/1+	100
6. ----- Follis Constantin d. Store 330/31	S. 16487 01	400
7. ----- Æ 3 Eudoxia død 404? Kyzicos	Se S. 4241 1+	350
8. Alexandria, Tetradrakme Antoninus Pius	1	150
9. ----- Tetradrakme Gallienus	Se gml. S. 3031 1/1+	90
10. Norge, 1 krone 1892	1+/01	800
11. ----- 50 kroner 1994 "Barn på ski"	proof	200
12. Danmark, 1/2 krone 1939	Sieg 60.2 1+	700
13. "Europa", 2 1/2 europinos=1/2 dollar 1952	KY. 19 0	150
14. Aquitania, Denier, Eleonora, mor til Richard Løvehjerte	1/1+	300
15. Frankrike, 20 francs 1812 Napoleon	KM. 695.1 1+	700
16. San Marino, 20 lire 1932	KM. 11 01	500
17. Vatikanet, Giulio Paulus IV 1555-59	1	150
18. Portugal, 1000 reis 1898	KM. 539 1+	150
19. Ungarn, Denar Sigismund 1387-1437	1+	100
20. Østerrike, 4 kreuzer 1721	KM. 322 01	100
21. New Foundland, 50 cent 1885	KM. 6 1+	200
22. Mexico, 8 realer cob 1600-tall. Perforet	1	300
23. USA, 1 dollar 1898	01	150
24. Norge, 17. mai-medalje (1948) Båndet er velbrukt JA. 81A	01/0	75
25. "Collecting American Coins" Kenneth E. Bresset, ANA		50

AUKSJON I N.N.F. 26. AUGUST 2014

1. Makedonia, Æ 18 ca 340 f.Kr.	Se. S. 6698	1	50
2. Rom, Denar 72/73 Vespasian	S. 2282	1/1+	400
3. -----, Antoninian 248/49 Otacillia Severa	S. 9159	1+	400
4. -----, Centenionalis Constantius II		1	150
5. -----, Centenionalis Theodosius	Gml. S. 4181	1+	150
6. Markianopolis, Æ 28 Diadumenian		1+	600
7. Mesembria, Pentassanon Philip I & Otacillia Severa		1/1+	200
8. Norge, 1 øre 1877		1	75
9. -----, 50 øre 1914		1	40
10. Danmark, 2 skilling 1651	H. 126 Sieg 15	1	100
11. -----, 2 skilling 1677,1680,1681 perf.		VK	150
12. -----, 1 skilling 1771	H. 37	1+	75
13. Dansk Vestindia, 10 skilling 1840	H. 14	1+	250
14. Sverige, 1 daler 1718 Nøddaler Mars		1	50
15. -----, 16 øre 1770	SM. 76	1/1+	400
16. Bulgaria, 5 leva 1894	KM. 18	1/1+	150
17. England, 1/2 penny 1806 2. stk. Ekte/falsk?	S. 3781	1+	30
18. -----, 1/2 penny 1862, 1900		1+	40
19. Ise of Man, Crown 1990 "The One Penny Black"	KM. 49	0	50
20. Hollandia, 2 stüber 1724 Rundefunnet		01	150
21. Polen, 10 - 500 zloty 1989		0	40
22. Portugal, 40 reis 1831	KM. 391	1+	75
23. Spania, 2000 pesetas 1991	KM. 887	proof	100
24. Frankfurt, Taler 1860	KM. 360	1+	150
25. Tyskland, 5 stk. småmynt 1874-1934		VK	40
26. Preussen, 2 mark 1913	KM. 533	1+	40
27. Ungarn, Denar Vladislav II 1490-1516		1+	150
28. -----, 20 forint 1948	KM. 539	0	100
29. Venezia, Denar ca 1200		1/1+	50
30. Østerrike, 50-, 100 schilling 1963,1975	KM. 2894,2925	01	75
31. Afganistan, Sølvmynt ca år 300		1	40
32. China, Cash 1068-1077 6 stk. Bestemt etter Schjødt		VK	100
33. -----, Dollar 1890-1908 Kwang Tung	Y. 203	1/1+	
400			
34. India, Rupee ca 1580 Akbar d. Store	Se KM. 88	1+	200
35. -----, 2 anna 1893	KM. 488	01/0	35
36. Iran, 500 dinarer 1927	KM. 1102	1+	300
37. Zanzibar, Pyza (1304)	KM. 7	1+	75
38. Etiopia, 10 matonas 1930 Juda løve/ Zauditu	KM. 29	01	50
39. Mexico, 4 realer Rundefunnet		1/1-	150
Polletter			
40. Norge, Grand Hotel 4 forskj.		VK	200
41. -----, United Sardine Factories Akkordmerker	NP. A. 8,15,16	1+	50
42. USA, Bordellpollett Silver Dollar Hotel, Denver		01/0	50
43. -----, Bordellpollett Lillies Saloon, Hangtown		1+	40
Medaljer			
44. Norge, Nansens hjemkomst 1896		1+	50
45. -----, 17. mai 1958. Forgylt bronse m/bånd	JA. 83	01	75
46. Tyskland, Napoleon/St. Helena		1/1+	40
Sedler			
47. Belgia, 1 til 100 francs 6 stk.		VK	75
48. Afrika, 5 forskjellige		VK	40
49. Tysk Østafrika, 1 rupie 1915,1916 3 forskjellige		1/1+	60
50. -----, 1 rupie 1917 Interimseddel		1	75

Gjør samlingen din komplett!

Hos Bruun Rasmussen kan du kjøpe og selge mynter på auksjon

China, Deutsch-Asiatische Bank, Tsingtau Branch, 1 dollar fra 1907 – selges i mai 2013.
Vurdering: 15 000 kr.

1/2 brilledukat 1647
– selges i mai 2013.
Vurdering: 100 000 kr.

1 øre fra 1881
– solgt i november 2012.
Solgt for: 32 000 kr.

Annenhver søndag arrangerer vi myntauksjoner på Internett.

Ytterligere informasjon finnes på bruun-rasmussen.dk eller ta kontakt med myntavdelingen på telefon +45 8818 1200 eller e-post: monter@bruun-rasmussen.dk.

Du kan også når som helst besøke oss i en av våre avdelinger i København eller Aarhus.

Vurderingsbesøk gjennomføres etter avtale over hele landet.

BRUUN RASMUSSEN

MØNTAUKTIONER

Baltikavej 10
2100 København Ø
Tel +45 8818 1111

Søren Frichs Vej 34 D
8230 Åbyhøj
Tel +45 8818 1100

Oslo Myntgalleri

**MYNTER • MEDALJER • SEDLER
KJØP • SALG • AUKSJONER**

OSLO MYNTGALLERI AS

Tordenskioldsgt. 7, 0160 Oslo, Tlf. 22 41 60 00
kontakt@oslomyntgalleri.no www.oslomyntgalleri.no